

НЕЗВЫЧАЙНЫЯ І РЭДКІЯ НАЗВЫ КОЛЕРАЎ І АДЦЕННЯЎ

Мы прывычаліся ў паўсядзённым жыцці карыстацца самымі вядомымі і распаўсюджанымі назвамі колераў і іх адценняў: *белы, чырвоны, зялёны, сіні, чорны, шэры, ружовы* і інш. Аднак, акрамя добра знаёмых, у мове існуе дастатковая колькасць малавядомых найменняў, большасць з якіх прыйшлі ў беларускую і рускую мовы з еўрапейскіх моў, прынамсі з англійскай, французскай, сталіся вынікам развіцця моднай індустрыі XIX–XXI стагоддзяў. Сярод назваў шмат і такіх, якія звязаныя з рознымі жыццёвымі асацыяцыямі.

Прадстаўнікі Інстытута колеру Pantone [1] аб'явілі самым папулярным колерам вясны і лета 2022 г. зусім новы колер, які пакарыў свет моды і прыгажосці, пад назвай *Very Peri* (можна перакласці як «вельмі прыгожы») – дынамічнае адценне сіняй кветкі барвінка з жыватворным пурпурным адценнем. Кожны раз, калі Pantone выпускае «колер года», ён не толькі прадстаўляе культурны прагноз на год наперад, а і пашырае бібліятэку колераў і іх адценняў. Так сталася і з колерам *Very Peri*, які ўяўляе сабой ідэальнае спалучэнне сіняга і фіялетавага: вельмі светлае і мяккае адценне пурпурнага, якое пераклікаецца з папулярнымі адценнямі бэзу, гліцыніі і касача. Паводле прадстаўнікоў Pantone, *Very Peri* – гэта «жывое і радаснае адценне, якое заахвочвае ўяўленне і творчыя здольнасці». На іх думку, гэты колер цалкам адлюстроўвае ўсё больш вядомы феномен *Phygital* – судотык фізічнай і лічбавай прасторы. А гэта значыць, што лічбавы дызайн дапамагае пашырыць межы рэальнасці, адчыняе дзверы ў дынамічны віртуальны свет, дзе можна даследаваць і ствараць новыя колеравыя магчымасці. А якія колеры будуць у модзе восенню 2022 і зімой 2023? Аказваецца, Інстытут колеру Pantone на тыдні моды ў Нью-Ёрку ўжо вызначыўся з колерамі і прадставіў свой традыцыйны колеравы прагноз на сезон. І паверце, сярод назваў няма ніводнай нам добра вядомай! Гэта абсалютна новыя найменні, незвычайныя, але вельмі прыгожыя і асацыятыўныя. У модную палітру халоднага сезона ўвайшлі кантрасныя колеры, якія нібы аб'ядноўваюць імкненне чалавека да адпачынку і рэлаксацыі з буйнай экспрэсіяй: *Lava Falls – Вадаспад лавы* – гарачы палымяна-чырвоны колер з зачаравальным эфектам; *Samoa Sun – Самаанскае сонца* – спякотны жоўты колер, які сагравае і абяцае многа радасці; *Orange Tiger – Памяранцавы тыгр* – новае ярка-аранжавае адценне, якое аддае павагу сімвалу 2022 г.; *Amazon – Амазон* – яркі зялёны колер, жыватворны, як пышная зеляніна Амазонкі; *Nosegay – Букет* – ружовы колер, які нібы ахутвае пахам і пяшчотнасцю кветак; *Waterspout – Вадзяны смерч* – неверагоднае бірузовае адценне, якое асвятляе і расслабляе; *Caramel Café – Карамельнае кафэ* – цудоўнае карычневае адценне, якое спакушае і ахутвае сваім цяплом; *Midnight – Плоўнач* – гіпнатычнае цёмна-сіняе адценне вячэрняга неба; *Martini Olive – Аліўка Марціні* – зялёнае адценне, адначасова салёнае і п'янкае.

Класичная палітра модных колераў Pantone на сезон восень / зіма 2022–2023 таксама ўключае наступныя назвы: *Arctic Wolf* – *Арктычны воўк* – мяккі белы колер з малочным адценнем; *Autumn Blonde* – *Восеньскі блонд* – крэмавае адценне, якое зачароўвае сваёй пяшчотнасцю і далікатнасцю; *Polar Night* – *Палярная ноч* – сіні колер, натхнёны космасам, які нібы адкрывае тайны новых гарызонтаў; *Chiseled Stone* – *Точаны камень* – спакойны і халодны шэры, дэманструе маўклівую сілу.

Трэба адзначыць, што тэндэнцыя да ўзнікнення новых назваў зарадзілася не сёння, у мове ўжо замацаваліся і сталі дастаткова вядомымі (але ўсё ж такі не менш рэдкімі!) наступныя найменні: *Алебастравы* – бледна-жоўты, з матавым адценнем. Часта ўжываецца для характарыстыкі колеру скуры (твару) чалавека; *Арлекін* – рознакаляровы, стракаты. На пачатку XIX стагоддзя так называлася тканіна з рознакаляровых трохкутнікаў; *Аспідны* – шэра-чорны, колер сланца-аспіду, які выкарыстоўваўся для грыфельных дошак; *Бланжавы*, або *планшавы* (фр. *blanc* – белы) – крэмавае адценне белага колеру; *Вашчаны* – колер воску, ад жоўта-шэрага да бурштынава-жоўтага; *Гавана* – шэры з адценнем карычневага; *Гаіці* – або ружовы, або ярка-сіні; *Гарохавы* – шэры або брудна-жоўты; *Голы* (рус. *Нагой*) – цялесны; *Дзікі* – светла-шэры з жаўтаватым адценнем; *Цмокавай зеляніны* – вельмі цёмна-зялёны; *Жандарм* – адценне блакітнага. Назва з’явілася ў канцы XIX стагоддзя дзякуючы колеру жандармскай формы; *Жанкілевы* – колер нарцыса; *Марэнга* – шэры з дамешкам чорнага, чорна-шэры. Менавіта такога колеру былі штаны Напалеона, які са сваёй арміяй у 1800 г. разграміў аўстрыйскія войскі ў італьянскім мястэчку Марэнга; *Муругі* – плямаваты, паласаты, цёмная пляма на светлым фоне; *Мядзведзь (вуха мядзведзя)* – цёмна-каштанавае адценне карычневага; *Наварынскага польмія з дымам* (або *дыму з польміем*) – цёмна-шэры колер сукна, які з’явіўся пасля перамогі аб’яднаных сіл рускіх, англійскіх і французскіх эскадраў над туркамі ў Наварынскай бухце ў 1827 г. У творы «Мёртвыя душы» М. Гоголя чытаем: «Вот-с сукно-с! цвету наваринского дыму с пламенем»; *Палевы* – ружавата-бэжавае адценне жоўтага колеру, ад франц. *raille* – «саломы»; *Прунзевы* – адценне чорнага, атрымаў назву па колеры ягад тутоўніка; *Пюсавы* – рудое, карычневае адценне чырвонага, «колер раздушанай блыхі», ад франц. *rise* – «блыха». Паралельна існавалі таксама назвы «*блыха без прытомнасці*», «*блыхынае чэрава*», «*блыхыная спінка*», «*блыха ў задуменні*» і пад.; Саловы – шэры (параўн.: *салавей*); *Танга* – памяранцавы (аранжавы) з рудым (карычневым) адценнем; *Фісташкавы* – бруднавата-зялёны; *Шмальтавы* – блакітны, ад назвы фарбы, якую рабілі з тоўчанага сіняга шкла (смальты); *Шызы* – колер голуба, пазней сіні; *Электрык* – яркі блакітна-сіні або сіні з шэрым адлівам; *Юфтавы* – жаўтавата-светла-карычневы; *Ярына* – сіне-зялёны.

Шматлікія назвы здзіўляюць не толькі сваёй незвычайнасцю, а і выклікаюць усмешку, бо нясуць зарад жартаўлівасці і іранічнасці, а таксама некаторыя з іх маюць адценне ўстарэласці. Да прыкладу: *Апошні ўздых жако* – жоўта-руды (жоўта-рыжы) колер. Верагодна, таму што перад смерцю вочы папугая жако жаўцеюць; *Закаханай жабы* – зеленавата-шэры, прыглушана-зялёны; *Зоркі ў шоку* – ярка-ружовы; *Спадоханай мышы* – пяшчотна-шэры; *Кульгавы* – афарбоўка тканіны, выкананая ў двух кантрасных колерах. Назва была распаўсюджана ў першай палове XIX стагоддзя;

Парыжскай гразі – брудна-карычневы колер. Назва з’явілася пасля знаёмства публікі з нарысамі Луі-Себасціана Мерсе «Карціны Парыжа»; *Хлусня* – невыразны цьмяны колер. Сярод іх ёсць назвы, багатыя сваёй гісторыяй: *Сцягна спалоханай німфы* (франц. *cuisse de nimphe éffrayee*) – жартаўлівая назва пяшчотна-ружовага (бледна-ружовага, або жаўтавата-ружовага) колеру, звязаная з эстэтыкай французскага стылю ракако, або «стылю пампадур», першай паловы XVIII стагоддзя. У іншым перакладзе з французскай мовы «колер ляжкі збянтэжанай, сарамлівай або кранутай німфы», што, такім чынам, выклікае асацыяцыі з антычнымі вобразамі німф і багіняў ранішняга заранкі Эас, або рымскай Аўроры. Ёсць меркаванне, што назва ўзнікла на пачатку XIX стагоддзя са з’яўленнем новага гатунку руж, які вывёў у 1802 г. французскі селекцыянер Жан-П’ер Вібер. Пялёсткі гэтых руж афарбаваныя ў ружовы колер. Існуюць таксама ружы гатунку «Сцягно німфы» – бледна-ружовыя. Такія найменні вытлумачваюцца тым, што скура спалоханай німфы ў момант уцёкаў ад сатыра (або фаўна) ружавее. Паводле іншых крыніц, гэта быў ружовы колер з дамешкам вохры. У такі колер пры расійскім імператару Паўлу фарбавалі падшэўку ваенных мундзіраў. Але тканіна для мундзіраў афіцэраў і салдат была рознай па якасці, таму колер афіцэрскай падшэўкі меў назву «сцягна спалоханай німфы», а салдацкай – «ляжкі спалоханай Машкі». З гэтым выразам сустракаемся ў рамане Л. Талстога «Вайна і мір» («Он [Ипполит Курагин] был в тёмно-зелёном фраке, в панталонах цвета *cuisse de nimphe éffrayee*, как он сам говорил, в чулках и башмаках»), а таксама ў фельетоне І. Льфа і Я. Пятрова «Гару – і не згараю» («Кровать была застлана стёганым одеялом. Одеяло было атласное, розовое, цвета бедра испуганной нимфы»). А крымінальны дэтэктыў К. Астроўскай так і называецца «Колер сцягна спалоханай німфы» («Цвет бедра испуганной нимфы», 2022 г.). *Закаханага жырафа, жырафавы (чэрава жырафа)* – спалучэнне светла-карычневага і жоўтага з рудым адценнем, жоўта-карычневы. Гэта быў самы модны колер 1827 г. пасля таго, як французскаму каралю Карлу X прэзентавалі маладую самку жырафа. Навінка пасялілася ў Батанічным садзе, а ў колер яе скуркі выстраілася ўся знаць. *Сюрпрыз дафіна* – «колер дзіцячай нечаканасці». Па легендзе ў Парыжы пачалі фарбаваць тканіны ў названы колер – колер пялюшак – пасля таго, як французская каралева Марыя Антуанэта прадэманстравала прыдворным свайго нядаўна народжанага сына, які перад тым, зусім не па пратаколу, «абрабіўся».

Так, сусветная мова колеру RAL [2] адзначае ажно 24 адценні чырвонага колеру. RAL CLASSIC – колеравая калекцыя, якая існуе з 1927 года. На сённяшні дзень яна складаецца з 215 колераў (у 2020 годзе былі далучаны два новыя колеры). Напрыклад, сярод назваў колеру 25 назваў чырвонага, а дакладней яго 25 класічных адценняў: *вогненна-чырвоны, сігнальны чырвоны, кармінавы чырвоны, рубінава-чырвоны, пунсова-чырвоны, вінна-чырвоны, чорна-чырвоны, чырвоны вокіс, карычнева-чырвоны, бэжава-чырвоны, таматна-чырвоны, цёмна-ружовы, светла-ружовы, каралава-чырвоны, ружовы, клубнічна-чырвоны, транспартны чырвоны, ласасёва-чырвоны, люмінесцэнтны чырвоны, люмінесцэнтны ярка-чырвоны, малінавы, усходні чырвоны, перламутрава-рубінавы, перламутрава-ружовы*. І дваццаць пяты колер – сам чырвоны. Як бачым, сярод названых

адценняў чырвонага многа даволі рэдкіх, і адпаведна іх назваў. Яшчэ большай незвычайнасцю і рэдкасцю вылучаюцца наступныя адценні чырвонага: *Адэлайда* – чырвонае адценне ліловага, часам выкарыстоўваецца для назвы цёмна-сіняга колеру; *Бруснічны* – некалі так называўся зялёны колер (па колеры лісця брусніцы); *Гартэнзія* – пшчотна-ружовы; *Горка-салодкі* – чырвона-памяранцавы; *Маджэнта* – ярка-чырвоны; *Маркіза Пампадур* – адценне ружовага; *Масака* – цёмна-чырвоны з сінім адлівам; *Парна-скай ружы* – адценне ружовага з фіялетавым адлівам; *Польмыя пекла* – ліловае адценне чырвонага, або перламутрава-чырвоны, або чорны з чырвонымі разводамі; *Ружовая пастушка* – адценне ружовага; *Старой ружы* – бруднавата-ружовы, ненасычаны колер; *Тэракотавы* – чырванавата-карычневы; *Фрэз, фрэзавы* – колер расплюшчаных суніц, светла-малінавы; *Шарлах* – ярка-чырвоны. Трэба адзначыць, што існуюць яшчэ такія адценні чырвонага колеру, як *кардынал, чырвона-фіялетава, бургундскі, амарант, краплак, тыяіндыга, кадмій, марсала, тыцыянавы, сальферына, сангерыя, марэнавы, бісмарк-фурыёза*, але далёка не ўсе яны падаюцца нашымі слоўнікамі. Цікавы факт, але менавіта канцлер Германскай імперыі Ота фон Бісмарк пакінуў пасля сябе багатую каляровую спадчыну. Акрамя *бісмарк-фурыёза* («*бісмарк раззлаваны*»), існавалі адценні *бісмарк хворы, бісмарк сярдзіты, бісмарк стрыманы, бісмарк бліскучы, бісмарк вясёлы*. Усё гэта адценні чырвонага колеру (карычневы з чырвоным адлівам), якія былі папулярныя падчас Першай сусветнай вайны. У сучасных беларускіх слоўніках сустракаем такія назвы, як *кармінавы (кармінны), пунсовы, пунсова-ружовы, пунсова-чырвоны, алізарынавы, пурпурны (пурпуровы), тэракотавы, барвовы (барвяны), каралавы, бурачны (бураковы)* і некаторыя інш. [3]. Акрамя таго, у беларускіх народных гаворках знаходзім вельмі арыгінальныя назвы адценняў чырвонага колеру, многія з якіх зусім не фіксуюцца слоўнікамі, часам нават дыялектнымі, напрыклад: *бурачковы, бурдовы, цагляны* і інш. Як бачым, назваў чырвонага колеру і яго адценняў настолькі многа, што нават цяжка іх усе пералічыць. Да таго ж з’яўляюцца новыя назвы, напрыклад, такія, як *карыда, перыяд* і інш. На фоне запазычаных найменняў вылучаюцца беларускія назвы: *чырвань, пунсовы, пурпуровы, барвовы, барвяны, бурачны, бураковы, бурачковы, бурдовы, руды, цагляны*.

Такім чынам, свет колеру не перастае здзіўляць нас новымі назвамі, радаваць новымі адценнямі, па-новаму бачыць і разумець даўнія, амаль забытыя найменні.

Літаратура

1. Институт цвета Pantone [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.pantone.com>. – Дата доступа: 29.09.2022.
2. Таблица цветов Ral Classic [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ral.ru/classic_colours. – Дата доступа: 29.09.2022.
3. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы : больш за 65 000 слоў ; уклад.: І. Л. Капылюў [і інш.]; пад рэд. І. Л. Капылова. – Мінск : Беларус. энцыкл. імя П. Броўкі, 2016. – 968 с.